

Kulturhistorisk vandring i Skärshult

Det finns två leder, en på 12 km och en lite kortare på 6 km. Den långa turen bjuder på information om naturen och de kulturhistoriska platserna du passerar. Informationen kommer här;

1. Många små skogsägare N 57° 02.484 E13°17.474

Cirka hälften av skogsarealen i Sverige ägs och brukas av privata skogsägare. Här i Nyarp går de många skogsskiftena solfjäderformigt ut från bybebyggelsen. Skiftena är över två kilometer långa och en del bara mellan 30 till 60 meter breda. Gränserna mellan skogsskiftena markeras med rågångsstolpar. På några hundra meters avstånd och vid gränsvinklar finns också så kallade *källror*, en liten upprest sten fastkilad med fyra stenar som markerar rågången.

2. Minne av stormen Gudrun N 57° 02.553 E13°17.517

Här fanns tidigare gammal fin granskog, men så kom stormarna Gudrun 2005 och Per 2007. Nästan all den fina skogen blåste ner eller knäcktes av stormarna. Sedan har några kvarvarande träd avverkats och de stora skogsområdena planterades med gran. Bland de planterade granarna har det nu kommit en del björk, så nu blir här fin blandskog. I Södra Sverige blåste cirka 70 miljoner kubikmeter skog ner av stormarna. På det nedlagda militärflygfältet i Byholma lagrades och bevattnades en million kubikmeter i 15 meter höga och två kilometer långa lavor.

3. Våtmark N 57° 02.647 E13°17.651

En liten outdikad våtmark här i storskogen berikar växt- och djurlivet på flera sätt. I övergångar mellan olika naturtyper trivs många fler arter än i varje naturtyp för sig. På moränkullarna här runt omkring finns lingonris vilket tyder på att marken är ganska mager (näringsfattig) och kanske skulle passa bättre för tall än de granar som växer här i dag.

4. Vägaholm N 57° 02.846 E13°17. 658

Denna lilla gård avstyckades från Nyarp Skattegård cirka 1867. Under de år som gått fram till nutid har här bott nio olika familjer. Det lilla jordbruket har inte räckt till för att försörja en familj så familjefäderna har fått söka sig ytterligare sysselsättningar som t.ex. soldat, skomakare, toffelmakare och portvakt. Betesmarkerna och åkrarna kring Vägaholms gård håller långsamt på att växa igen. Betande djur fanns här till mitten av 1980-talet.

5. Hägnabäcken N 57° 02.865 E13°17. 401

Området här kallas "*Hägnet*". Bäckens rinner från Skärsjön (även kallad Kroksjön) till Lilla Skärshultasjön. På 1930-talet grävdes den om till en kanal, så att vattenytan i Skärsjön kunde sänkas. Den rensades sedan i början på 1940-talet. Då användes i huvudsak en sorts grephackor på långa skaft.

6. Älgjakt N 57° 02.865 E13°17. 170

Älgjakten sker här oftast i jaktlag med flera jägare. Vid drevjakt driver drevkarlar djuren mot skyttarna, som oftast står i jaktorn, för att få säkrare skottvinkel ner mot marken. Älgjakt sker nu oftast med löshund. Vilket innebär att hunden "ställer" älgen; skäller och irriterar den så den står kvar så hundföraren kan smyga fram och skjuta. Men oftast kommer älgen till skyttarna i tornen.

Övrig jakt på rådjur och hare sker oftast individuellt av jägarna. Nu finns här även vildsvin och dovhjort i skogarna.

7. Ungt ekbestånd med skägglav N 57° 02.841 E13°16. 929

På trädstammarna här runt omkring domineras lavfloran av arter som bland annat skägglav, blåslav och näverlav. Lavar är epifyter – så kallade *påväxter* - vilket innebär att de inte direkt tar någon näring från sin värdväxt utan direkt ur luften. Av bland annat detta skäl är flera lavar mycket känsliga för luftföroreningar. Jämför dessa trädstammar med träd vid en trafikerad gata i en tätort. Dessa ekar står längs den gamla gränsen mellan odlad mark och skog, troligen betad.

8. Stora Skärshult N 57° 02.813 E13°16. 778

På denna plats låg den gamla byn Stora Skärshult. Skärshult finns omnämnt i skrivna källor första gången 1337. I jordeboken 1547 omnämns Erland som bonde på en Skattegård och Benntthe på en Fräsegård. I början av 1700-talet bodde två familjer här på var sin gård. Vid 1800-talets mitt bestod byn troligen av tre gårdar med en familj i

varje. Bönderna var *åbor*, d.v.s. brukade marken men ägde den inte. Vid storskiftet 1827 utgjorde byn ett mantal frälse och var tillhörig "*Herr Överstelöjtnanten och Riddaren Kuylenstierna*". År 1873 såldes hela Stora Skärshult tillsammans med säteriet Jansberg till Mølnebyn aktiebolag. 1891 såldes fastigheten vidare till herrarna Larsson och Seaton i Göteborg som, sedan all skog blivit avverkad, avyttrade Stora Skärshult (och en del av Jansberg) till Kronan och har förvaltats av Domänverket.

Vid ett markbyte med Stora Enso Hylte Bruk AB försvann det månghundraåriga namnet Stora Skärshult ersattes med Håknaryd 1:18. Den odlade marken planterades med gran i början av 1900-talet. Även om marken var mager för åkerbruk så är denna mark betydligt bördigare än moränen vid "*Hägnet*". Granen växte fort, men tyvärr blåste all den fina, grova skogen ner vid stormarna Gudrun 2005 och Per 2007.

Husruin 1, parstuga: N 57° 02.827 E13°16.771 Husruin 2, enfamiljshus: N 57° 02.766 E13°16.738

9. Kraftledning N 57° 02.800 E13°16. 467

Denna stora kraftledning är stormsäker, därför att ledningsgatan är så bred att inga träd når fram till den. Vid stormarna 2005 och 2007 blåste många träd ner på de mindre ledningarna. Det blev långa strömavbrott, upp till 14 dagar och mer, innan ledningarna blev lagade. De flesta bönder som har djur har egna traktordrivna reservelverk, för mjölkning, vatten, fläktar och transportörer. Nu är de flesta luftledningarna ersatta med nergrävda kablar.

10. Bolagsskog N 57° 02.841 E13°16. 306

Det stora skogsområdet som vi nu går i är en gammal bolagsägd skog.

11. Gamla kyrkvägen N 57° 02.878 E13°16. 175

Du går nu på den gamla kyrkvägen till kyrkan och kyrkbyn i Långaryd. Den användes förr av dem som bodde i Eskebo, Stenshult, Kråkeryd, Mårås med flera byar. Från Eskebo är det en mil till kyrkan. Från byarna Mårenäs och Rydö var det 1,6 mil lång väg till kyrkan. Långaryds socken var förr nästan tre mil lång.

12. Granplantering N 57° 02.852 E13°15. 973

Granplanteringen på höger sida planterades omkring 1970. På de stora hyggerna skedde föryngringen genom plantering. I dessa områden planterades med enbart gran utan att ta hänsyn till markens varierande produktionsförmåga. Björk betraktades som ogräs och röjdes bort. Resultatet blev tidigt stora, sammanhängande monokulturer av gran. På senare tid har biologisk forskning kunnat visa på betydelsen av markvård, vilket bland annat innebär att flera trädarter gynnas. Den biologiska mångfalden är således viktig för det långsiktigt hållbara skogsbruket.

13. Boträd N 57° 02.730 E13°15. 801

Vid avverkning är man skyldig att lämna kvar en del döda träd för att gynna den biologiska mångfalden. Bäst är att kapa av dem på 4 – 5 meters höjd, för hela träd blåser lätt ner. Förr satt här även fågelholkar för flugsnappare och mesar. Även den sällsynta hasselmusen har fått sin vintersömn i holkarna. Efter stormarna kunde man se spillkråkböna i fallna träd. De hade från ingångshålet i den grova trädstammen, stått på huvudet och hackat ut en stor boplats, 40 centimeter ner.

14. Torpet Skogen, Jönsabo N 57° 02.636 E13°15. 304

Här låg torpet Skogen, som det heter i fastighetsregistret, men i folkmun kallades det Jönsabo. Det var torp under Mårås och beboddes mellan åren 1828–1895 av fem olika familjer. Den förste torparen hette Jöns Andersson (född 1761, död 1843). Det är troligen efter honom torpet är uppkallat. Anteckningarna berättar att han var fattig och tiggde. När 1: a hustrun Sara dog 1830 skrevs det att hon var utfattig. Nästa familj bodde här mellan åren 1844–1869 och verkar ha klarat sig något bättre. Därefter följde två andra familjer som bodde här ett par år var. Sista familjen var Johan Johannisson (född 1811) och hustrun Maria Gudmundsdotter (född 1810 död här 1892) samt deras söner Johan (född 1842) och Gudmund (född 1845). De var bosatta här mellan åren 1872–1895. Johan Johannisson flyttade till fattighuset i Långaryd 1895 och dog där året efter.

15. Karlstorpsån N 57° 02.368 E13°14. 682

Karlstorpsån kommer från Skärshultssjöarna och rinner med mycket rent vatten ner till Jansbergssjön. Förr var det en riktig väg här, antagligen med bro. Här är nu ett vadställe med mestadels grunt vatten, där bilar och andra fordon förr kunde köra. Nu får bilarna inte längre köra här, med anledning av att de inte får förorena vattnet. Här finns även en fin gångbro.

16. Grustaget N 57° 02.325 E13°14. 632

I detta lilla grustag kan man se hur tunt förna och humuslagret är. Den vanligaste jordmånstypen i svenska skogar är podsolen. Under förna och humuslagren finns en ljus strimma blekjord, här sker urlakning av näringsämnen som sen anrikas i rostjorden under. Denna jord är mycket känslig för försurning då inga basiska ämnen kan neutralisera det sura nedfallet. Vid försurning lakas först näringsämnen som kalium, kväve, fosfor och magnesium ut. Vilket ger växterna näringsbrist samtidigt som vattendrag, sjöar och hav förorenas. Fortsätter försurningen lakas aluminium i stora mängder ut och även kvicksilver, detta sker här och på stora områden i sydvästra Sverige i dag. På andra sidan av vägen finns rester av den så kallade hästbanan som berättas om vid nummer 17, så gå gärna in en bit.

17. Jansbergs ångsåg N 57° 02.247 E13°14. 615

Vid mitten av 1890-talet startade Jansbergs ångsåg på denna plats. Här omhändertogs massor av virke som högs i Stora Skärshults och Jansbergs skogar. Ägare till båda fastigheterna var herrar Larsson och Seaton i Göteborg. Ångsågen drevs med en lokomobil (ångmaskin). Det har varit svårt att fastställa exakt hur lång tid verksamheten pågick men troligen startade man 1893–94 och slutade cirka 1898. För att klara det omfattande arbetet rekviderades kunnig arbetskraft från bl.a. Östergötland och Värmland. Värmlänningarna hade även med sig hästar för transporter till och från sågverket. Arbetarna inkvarterades dels på Jansberg, dels hos bönder och torpare i omkringliggande byar. Även från orter här omkring rekviderades mycket arbetskraft. En del av timret från Stora Skärshults ägor flottades ungefär halva sträckan på Karlstorpsån, togs sedan upp och fraktades delvis med hästdragna trallor på en uppbyggd bana fram till sågen. När det frös under vintersäsongen använde man snö och vatten för att bygga jämna, fina och hala vägbanor genom skogarna där hästarna lätt kunde dra de tunga timmerlassen. För att kunna frakta det sågade virket till järnvägens lastplats vid byn Fjusnäs byggdes den så kallade "Hästbanan". Banan var gjord av plank. Under planket fanns syllar för att allt skulle vara stabilt. Det berättas att timret kördes på hästdragna trallor. Räls som trallhjulen skulle gå på fanns inte. I stället för detta kom smala bjälkar, beskodda med plattjärn, till användning. Hästen gick på plank mellan rälsbjälkarna. Där det var fastmark var det inga bekymmer att bygga banan men vid moss- och sankmarkerna utmed och över den då oreglerade Österån var det mycket besvärligt. Här fick man stolpa upp den breda och höga banan och bygga bro över ån. Hela sträckan är cirka fyra kilometer fågelvägen. **Sågplats: N 57° 02.245 E13°14.564**

18. Gravfält N 57° 02.111 E13°14. 614

Gravar, troligen från äldre järnålder (cirka 500 år f.Kr. – 500 ef.Kr.) eller möjligen bronsålder (cirka 1500 år f.Kr. – 500 f.Kr.). Inom området finns stensättningar, så kallad domarring, röse, och hög. Närmast och lättast att se, väster om vägen så kallad domarring med fem stenar, öster om vägen röse med brätte runt kanten. Traditionen berättar att ibland när man kom här på nätterna kunde det lysa i röset. Strax norr om finns ett tiotal odlingsrösen, några är stensättningsliknande och kan möjligen vara ytterligare gravar. Backen kallas Kasernbacken. Vad namnet kommit av är inte med säkerhet känt men kan härstamma från den korta tid då Jansbergs ångsåg var i bruk. Enligt berättelser fanns här bredvid en enkel byggnad då som kanske kallades kasern. En källa med friskt vatten finns strax intill. En liten udde i sjön här intill kallas för "Jättabron". En sägen berättar att en jätte, boende i Mårås bokhult, ville förstöra Långaryds kyrka. Till detta skulle han använda stora stenar vilka han lastat i en säck som han bar på ryggen. Säcken brast dock och stenarna föll ur. Då bildades den steniga udden i Jansbergssjön som fick namnet "Jättabron".

19. Gravfält N 57° 02.030 E13°14. 587

Gravar, troligen från äldre järnålder (cirka 500 år f.Kr. – 500 ef.Kr.) Längst i norr så kallad domarring med fem stenar, därefter järnåldersdös med två hällar. I markytan finns två stenar varav någon troligen är täckhällen. Längst i söder rest sten. I äldre beskrivningar har samtliga stenar tillsammans uppfattats som en skeppssättning. På flera platser i närheten har man funnit stenåldersboplatser, vilket berättar att här har bott människor under mycket lång tid.

20. Jansbergs hembygdspark N 57° 01.953 E13°14. 602

Långaryds hembygdsförening bildades år 1938. Detta år inköptes en ryggåsstuga från Kambo i Färgaryds socken vilken flyttades och blev det första huset i hembygdsparken. Marken ställdes till förfogande av familjen Lyding på Jansbergs gård. Högloftsstugan, eller det sydgötiska huset, utgjorde från medeltiden och in på 1800-talet en vanlig bostadstyp för den jordägande bondebefolkningen här Bostadsdelen var en eldstadsförsedd ryggåsstuga som omgavs av ett eller två högloft, även kallade häbbare. Dessa fungerade som förrådsutrymmen och under den varma årstiden även som arbetsplats och bostad. Ryggåsstugan var oftast knuttimrad och loften byggda i skiftesverk.

År 1946 flyttades en ladugård från Stenshults by hit. Intill denna uppsattes en gammal tröskvandring. Backstugan byggdes av virke från en gammal flygelbyggnad på Jansbergs gård. Backstugor som stod på ofri grund var en vanlig bostad för den icke jordägande befolkningen och ofta även soldater. I parken finns även en tjärbränna, hitflyttad från en annan plats på gården.

21. Jansbergs gård N 57° 01.889 E13°14. 680

"Jansberg är socknens naturskönaste egendom". Så skrev man i Smålands beskrivning del 4 1914 och med sitt läge mellan Jansbergssjön och Skärshultasjöarna står sig den beskrivningen än i dag, även om skogen på en del områden tätat sedan dess. Gården hette ursprungligen Skärkeryd och var ett av de tre säterier som fanns i Långaryds socken. Enligt uppgift var den helt nedbränd på 1760-talet då major Jaen Ulfsparré förvärvade den. Han lät uppföra en ny huvudbyggnad med två flygelbyggnader samt ekonomibyggnader. Gården har sedan uppkallats efter honom. Jaen Ulfsparré dog 1802 och efter honom följde en rad olika ägare. Under åren 1824–25 var den kände predikanten och missionären Peter Fjellstedt informator för Kuylentjernas barn på Jansbergs gård. Gården hade stadsprivilegier fram till 1800-talet. År 1840 förvärvades gården av Svente Andersson som också ägde Stora Skärshult. Huvudbyggnaden på Jansberg förstördes vid en brand 1844 men återuppbyggdes. Båda gårdarna såldes till Mølneby AB 1873. De såldes därefter till Larsson & Seaton i Göteborg 1891. På Jansbergs areal, 235 hektar, var nästan all barrskog avverkad år 1899. Familjen Lyding har varit ägare sedan 1917.

22. Lövbestånd i branten N 57° 01.946 E13°14.794

Här ser du ett biologiskt rikt lövbestånd. Med livsförutsättning för många organismer, svampar, insekter, djur och örter. Här finns bärande träd som rönn, oxel och hassel. Dess frukter uppskattas av både fåglar och smågnagare. Sälgen har en viktig roll som med sin tidiga blomning ger humlor och bin nektar. Löv, kvistar och bark är foder för hare, rådjur och älg. Den sällsynta inplanterade vinbergssnäckan finns här i Jansberg.

23. Carlstorp N 57° 02.083 E13°15.566

På denna plats tillkom torpet Carlstorp cirka år 1844. I kyrkböckerna kallas det i början nybygge, sedan torp och därefter för backstuga. Här bodde i stort sett endast en familj. Torparen Carl Eriksson (född 1813 död 1870) hans hustru Anna Sara Abrahamsdotter (född 1814 död 1889) och deras barn. Platsen fick sitt namn efter Carl Eriksson. Sonen Johannes (född här 1845) bodde kvar till sin död 1929. På andra sidan den lilla gläntan finns ruinen efter stugan.

Torpgrund N 57° 02.098 E13°15.606

På 1800-talet var ån strax här nedanför, kallad Karlstorpaån, en ganska livlig å där det gick fint att snara gäddor. Där fanns också ett bra ålfiske. Nu för tiden är ån ganska igenslammad och går inte att känna igen. Vid ån uppfördes en så kallad "nickesåg". Den fanns här till omkring år 1915 då Severin Karlsson köpte sågen och flyttade den till sin gård i Kråkeryd. Som ung grabb arbetade hans son Artur Johansson mycket med att såga vid denna. På äldre dagar byggde han ur minnet en modell av sågen, vilken han sedan skänkte till Långaryds hembygdsförening. Den finns nu att beskåda i ladugården på Jansbergs hembygdspark. På kartan finns platsen för sågen utmärkt. Lite stenrester är det enda som i dag minner om den verksamhet som bedrevs här.

23:1 Rikskabeln N 57° 02.067 E13°15.579

Här har den så kallade rikskabeln blivit uppgrävd och frilagd. Denna del av telefonkabeln gick mellan Halmstad och Gislaved. I den finns 4 x 114 = 456 isolerade trådar. Den lades ut och grävdes ner i slutet på 1940-talet. Kabeln ersatte då de många telefontrådarna som var på stolpar utmed järnvägarna. Telearbetaren Thore Grankvist, Hyltebruk berättar att 1955 slog Åskan ner i kabeln. Det tog Thore 14 dagar att sortera och löda ihop de många trådarna. Nu har den ersatts med andra kommunikationsmedel.

24. Skogsbestånd N 57° 02.007 E13°15.832

Här kommer vi in i den småkuperade terrängen som bildats för tiotusen år sedan när inlandsisen smälte. Efter stormarna finns här några träd som klarat sig, men kanske inte så länge till. Snart kan barkborren komma att lägga sina ägg här, och dess larver äter sedan av trädet, så barken flagnar av och trädet dör. Det kan vara intressant och veta att svartek, helt svart, bildas av vanlig ek som varit i mossjord, i upptill tusentals år.

25. Strandkanten N 57° 02.109 E13°16.035

Vid strandkanten, speciellt i de fuktiga markerna och i de grunda vikarna, finns ett myller av liv i både vatten och på land. Här kläcks de flesta insekterna, grodor och fiskyngel i naturens barnkammare. Fåglar bygger bon och många djur söker föda här under den hektiska sommaren. Strandskyddet i naturvårdslagen från 1970-talet skall förhindra bebyggelse mm. inom 100 m. från stranden. Lagen har som uppgift att bevara denna unika miljö även för framtiden. Visst måste vi kunna komma ner för att bada och fiska men stora delar måste lämnas orörda. Stör inte i onödan. Typiska växter är pors, starr och bladvass.

26. Rullstensås N 57° 02.247 E13°16.304

Rullstensåsen du går på är en väldigt tydlig ås. Materialet har transporterats och slipats av vattenströmmarna under inlandsisen, så kallade isälvar. När inlandsisen smälte undan avsattes sand, grus och sten vid isälvens mynning som följt med smältvattnet under isen. Materialet är oftast väl sorterat och allt är fint slipat av vattnet. Leta efter de runda och fina stenarna. Blåbärriset trivs bäst på lite fuktigare och mer skuggigare platser än lingen. Marken är ganska mager, glest bevuxen med tall och gran. De bästa blåbärrsmarkerna hittar man oftast i ostsluttningar mot någon sjö. Där har man ofta sällskap av stora mängder skogsmyror.

27. Fager vy N 57° 02.281 E13°16.424

Hoppas du haft en skön vandring med många fina upplevelser. Som du märkt är SKOG mycket mer än bara träd. Nu kan du skymta målet, Blockhuset, på andra sidan sjön. En stunds vila på bänken skulle kanske passa en trött vandrare. Njut av utsikten och känn samhörighet med allt levande du har omkring dig.

28. Mål! Blockhuset vid Skärshults camping N 57° 02.180 E13°17.440

Rastplats Skärshult

En gång utsedd till Sveriges vackraste rastplats. Ett insjöbad i Västsveriges första vildmark beläget i vacker skogsmiljö. Badplatsen är tillgänglighetsanpassad, har sandstrand och brygga. Det erbjuds även övernattningsmöjligheter på campingen, där det också finns några mindre stugor att hyra.

Vidare finns här toaletter, fiskemöjligheter, grillplatser och en kombinerad café/kiosk/loppis som även erbjuder enklare luncher. Till centrala Hyltebruk är det drygt 6 km och Skärshult är belägen precis utmed riksväg 26.

Läs mer om var du kan övernatta och få tips på fler härliga upplevelser på www.visithylte.se